

Проф. Тимъти Райс

и неговата книга „Етномузикология. Много кратко въведение.”

в България

д-р Ина Пачаманова, Софийски университет „Св. Кл. Охридски”

Ina Pachamanova, PhD, Sofia University „St. Kl. Ohridski“

Prof. Timothy Rice and his Book „Ethnomusicology. A Very Short Introduction.“ in Bulgaria

Annotation: *This article presents professor Timothy Rice – American ethnomusicologist who dedicated his scientific career to study Bulgarian music and culture and his visit to Bulgaria in May 2016 to accept the title doctor honoris causa of Sofia University „St. Kl. Ohridski“ for his contribution in the research and popularization of Bulgarian music and culture. The paper also gives a short resume of his book: Ethnomusicology. A very short introduction., Oxford University Press, New York, 2014.*

През месец Май 2016 г. Софийският университет „Св. Кл. Охридски”, по предложение на катедра „Етнология“, удостои американския етномузиколог проф. Тимъти Райс с почетното звание *doctor honoris causa*. В превод от латински „*doctor honoris causa*” означава „доктор по заслуги“. А заслуги проф. Райс има много. Както към науката въобще, така и в частност за изследването на българската фолклорна музика, на която е посветена голяма част от работата му. Още като докторант през 1972-1973 г. прекарва месеци в българските села и градове, и се връща многократно през следващите години (и до днес), за да се потопи в средата, и да я проучва в дълбочина. Научава езика и историята ни, изучава живота и занаята на (поне) три поколения български музиканти... На него дължим полета на „Дельо хайдутин“ в космоса. Приносът му за „излизането“ на българския фолклор на световната музикална сцена е огромен.

Кратката биографична справка представя проф. Райс като етномузиколог от Калифорнийския Университет в Лос Анджелис, специализирал в областта на българската традиционна музика, съосновател и член на редакционната колегия на десеттомна енциклопедия на световната музика (*Garland Encyclopedia of World Music*); редактор на списание „Етномузикология“ (*Ethnomusicology*) от 1981 до 1984 г.; президент на „Общество за етномузикология“ (*Society for Ethnomusicology*) от 2003 до 2005 г.; член на изпълнителния борд на „Международния съвет за традиционна музика“ (*International Council for Traditional Music*) от 2007 до 2013 г.; директор на музикално училище към Калифорнийския университет (*UCLA Herb Alpert School of Music*) от 2007

до 2013 г. Извън сухата фактология, не мога да не отбележа харизматичната му, завладяваща личност и неповторимото му присъствие. За мен беше чест да се запозная с проф. Райс и с удоволствие представям една от неговите книги: „Ethnomusicology. A very short introduction.“ (Rice 2014) – „Етномузикология. Много кратко въведение“.

Тук ще направя само кратко резюме на книгата, с идеята в най-близко бъдеще да има възможност за по-пълното ѝ представяне, заедно с още няколко текста от полето на световната етномузикология, включително „Music in Bulgaria /Experiencing Music, Expressing Culture/“, Oxford University Press, New York, 2004 – отново с автор проф. Райс, посветена вече конкретно на музиката в България и разкриваща един различен поглед към музиката и културата ни.

И така, книгата „Етномузикология. Много кратко въведение“ (издание на Oxford University Press, New York, 2014 г.) е структурирана в следните глави:

1. Дефиниране на етномузикологията.
2. Малко история.
3. Научна методология.
4. Природата на музиката.
5. Музиката като култура.
6. Индивидуалността на музиканта.
7. История на музиката.
8. Етномузикологията в модерния свят.
9. Етномузиколозите на работа.

В първа глава – „Дефиниране на етномузикологията“ (Rice 2014: 1-10), проф. Райс започва с етимологията (етнос+мюзик+логос = етномузикология = наука за музиката на народите), като демонстрираща оригиналната концепция на направлението при неговото възникване в средата на ХХ в. След това предлага на вниманието на читателя различни дефиниции, като започва от Яап Кунст (Jaap Kunst), който се приема за основател на дисциплината, тъй като пръв комбинира музикологията и етнографията, определяйки полето, обекта, проблемите и методите на изследване на етномузикологията през 1950 г. След това проф. Райс проследява появилите се в следващите години дефиниции, произтичащи от разликите във вижданията (на авторите им) за обекта, предмета и позиционирането на направлението, за акцента в научните изследвания (дали той трябва да бъде поставен върху музиката, върху отделните култури, върху сравнението на културите...). Специално внимание обръща на Алън Мериам (една от най-важните фигури в областта), който през 1960 г. определя

етномузикологията като „наука за музиката като универсален аспект на човешката дейност“ (Rice 2014: 4). В края на главата, проф. Райс дава и собственото си виждане за същността на науката, а именно, че тя „изследва защо и как хората са музикални“, като „изучава цялата световна музика, за да отговори на големите въпроси за природата на музиката и природата на човешкия вид“ (Rice 2014: 9-10).

Втората глава – „Малко история“ (Rice 2014: 10-26) започва с предшествениците на етномузиколозите в различни древни култури (като Китай, Гърция, Индия...), превежда ни през Средновековието и Просвещението, през ерата на романтичния национализъм от края на XVIII век, превърнал се в доминираща политическа идеология през XIX в., когато за първи път Хердер формулира гледната точка, че „националната идентичност и дух са представени най-автентично в селския говор, народните приказки и в мелодията и текста на фолклорните песни“ (Rice 2014: 14), което пък резултира в събиране и записване на огромно количество от тях (ползвани в следващите години от композиторите за създаване на музикални произведения „в национален дух“, а също и на множество научни трудове за селските музикални традиции). След това, проф. Райс ни запознава със създаването (в самия край на XIX в.) на науката музикология и развитието ѝ в две основни направления – историческа и сравнителна музикология – до Втората световна война. След войната започва развитието на новото направление, наречено етномузикология от Я. Кунст, бързо развило се в самостоятелна наука, която непрекъснато се разширява и обогатява от тогава до днес. Проследена е историята на „ранната“ (Rice 2014: 20-23), а след това и на „зрялата“ (Rice 2014: 23-26) етномузикология – основни направления, акценти на изследване, представители (и техните приноси) в различните периоди от средата на XX-ти до началото на XXI-ви век.

Трета глава ни представя **научната методология** на етномузиколозите (Rice 2014: 27-43) – от работата в библиотеки, архиви и лаборатории, през теренната работа (с интервюта, записи, наблюдение, участие...), документирането на музикални традиции, тяхното транскрибиране и анализиране, до юридическите и етичните проблеми, произтичащи от „правата на интелектуалната собственост“ и (особено след 80-те години на XX в.) комерсиализирането на музиката (Rice 2014: 41-43).

В четвърта глава – „Природата на музиката“ (Rice 2014: 44-65) проф. Райс ни демонстрира приноса на етномузикологията в разбирането за музиката. Ако другите музиколожки дисциплини я определят предимно като „форма на изкуство“ (Rice 2014: 44), етномузикологията я „свързва с другите области на човешкото мислене, които тя често изразява метафорично“ (Rice 2014: 44) и я разглежда като:

- ресурс с психологически и социални функции (Rice 2014: 45-51);
- форма на култура (Rice 2014: 51-56);
- социално поведение (Rice 2014: 51-56);

- текст, който трябва да бъде „прочетен и интерпретиран“ (Rice 2014: 56-57);
- система от знаци (Rice 2014: 57-60);
- изкуство (Rice 2014: 60-64) и др.

Всички те могат да съществуват заедно и/или поотделно, и показват значимостта на музиката в човешкия живот (Rice 2014: 45, 64).

Пета глава – „Музиката като култура“ (Rice 2014: 65-79) ни казва как и защо етномузиколозите разглеждат музиката като култура. Превежда ни през многообразието на „локалните концепции за музиката“, впечатляващи в тяхната „културна специфичност“ (Rice 2014: 66-67); през определяните от културата „начини за преподаване и учене на музика“ (Rice 2014: 68-71); през „начина, по който музиката допринася за формирането на индивидуална и социална идентичност“ (Rice 2014: 71-73). Обяснява ни как етномузиколозите изследват връзките и отношенията между музиката и културния, и социален ред; начините, по които музикалните форми, изпълнителски роли и др. изразяват, поддържат и/или оспорват властовите му структури, включително полово определените позиции и роли, а също и участват в социалните и културни промени (Rice 2014: 73-75). В края на тази глава са разгледани и най-драматичните проявления на музиката, свързани със способността ѝ да „вълнува“ хората до степен на екстаз, изпадане в транс и/или обладаване (от духове напр.) – феномен, който не може да бъде „генерализиран“, тъй като се проявява в различни варианти от древните култови практики до съвременните големи музикални концерти (Rice 2014: 75-78).

Шеста глава – „Индивидуалността на музиканта“ (Rice 2014: 79-87) ни разяснява как етномузиколозите изследват музиканта във връзка със средата – общността и социалната и културна система. Те често пишат за индивидуалности – отчасти като част от метода (описват ги като респонденти), но също и във връзка с проучването на механизмите на културата (и нейната промяна), а и при изучаването на процесите на конструиране на идентичността (напр. в случаите на музиканти е/имигранти), но „най-често в днешно време етномузиколозите приемат индивидуалните музиканти като агенти, които дават значение на- и променят- социо-културните и музикалните системи в конкретни случаи...“ (Rice 2014: 86).

Седма глава – „История на музиката“ (Rice 2014: 88-97). Буквалният превод е „Писане на музикална история“, но тъй като на български тази формулировка би могла да бъде тълкувана като: „етномузиколозите създават музикална история“, си позволих да използвам съкратеното „История на музиката“, като поясня, че тук става дума за тези етномузиколози, които са не „музикални етнографи“, а „музикални историци“ (Rice 2014: 88). Някои от тях пишат за историята на музиката в периоди от далечното минало, но повечето се занимават с изследвания от перспективата на т. нар. „историческа етномузикология“, в която историята на музиката започва от „етнографското настояще“ и времевият им хоризонт съвпада с теренните проучвания, а

историческият поглед е сравнение с по-стари и по-нови музикални форми, като включва и проучване на документи и архиви, за да се осветли настоящото състояние (не миналото) (Rice 2014: 89-91). Тук проф. Райс ни превежда през различните периоди от развитието на етномузикологията, като представя настъпилите в тях промени в подходите и акцентите в изследванията на тези нейни представители, занимаващи се с „писане на история на музиката“. В края на главата, говорейки за съвременното състояние, споделя и притесненията на част от колегите си, че модерността ще доведе до „посивяване на музикалната мозайка, която човечеството е създало“, тъй като вече има музикални жанрове, които са „изгубени“, а други са с намаляващо значение или с променени ключови елементи (Rice 2014: 96).

Осма глава – „Етномузикологията в модерния свят“ (Rice 2014: 98-112) обяснява, че „едно време“ етномузиколозите са се интересували предимно от „традиционната музика“ и са изпитвали едва ли не „отвращение“ към изследването на „неавтентичните“ музикални форми, но днес тази резервираност е напълно преодоляна. Проучват се активно всички видове музика по света (Rice 2014: 98). Сред акцентите в работата на съвременните учени са глобализацията и популярната музика; „миксирането, хибридизирането и синкретизма на музикалните форми“ (Rice 2014: 99); миграциите, технологиите, медиите и комуникациите; комерсиализацията; „културната деструкция“, но и конструирането на нови културни форми; „хомогенизиращите ефекти на глобализацията“, но и креативните „локални“ отговори (Rice 2014: 100). В разделите: „Музика, медии и технологии“ (Rice 2014: 104-105), „Музика, здраве и лечение“ (Rice 2014: 106), „Война, насилие и конфликти“ (Rice 2014: 107-110); „Климатични промени“ (Rice 2014: 110-112) е показано как етномузикологията може да участва в решаването на свързаните с тях проблеми, чрез изучаване ролята на музиката и градивното ѝ използване.

Последната, **девета глава – „Етномузиколозите на работа“** (Rice 2014: 113-119) ни разказва накратко „къде и какво“ работят етномузиколозите (като академици, като занимаващи се с музика, като работещи с хора, като свързани и с обществото, но и с държавните институции...). Обръща се специално внимание на ролята на университетите, на държавните и публичните институции (като училища; библиотеки; изследователски, религиозни, свързани с изкуството и др. институции...), на частния сектор (музикалната и филмовата индустрии; институции, свързани с правата на интелектуалната собственост, лицензиране и др.; организиране на концерти и фестивали), а не на последно място – в една или друга форма, етномузиколозите са отдадени и на обществена работа – като начало, за да „върнат“ гостоприемството и сътрудничеството, които получават при теренната си работа, но и за да популяризират музикални форми, стилове и култури, за да „образоват“ хората, за да помагат за решаване на социални, политически, здравни и други проблеми (Rice 2014: 119).

Ще завърша краткото резюме на книгата на проф. Тимъти Райс с няколко заключителни думи, не за да ѝ дам оценка (не бих си го позволила, а и настоящият текст не е рецензия), а за да споделя, че за мен тя беше полезна заради изключително

синтезираното представяне на основите на една наука, развиваща се все повече у нас, но и нуждаеща се от повече популяризиране (като голяма част от хуманитарните науки напоследък). Убедена съм, че досегът на младите колеги с нея може да открие нови хоризонти за бъдещи изследвания и интердисциплинарни сътрудничества.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА:

Rice 2014: Rice, Timothy. Ethnomusicology. A very short introduction., Oxford University Press, New York, 2014.